

# Ein *sieidi* si rolle i religionsutøving i samtida

Skiftande tolkingar og tilnærmingar

Trude Fonneland

Tromsø Museum – Universitetsmuseet,  
Universitetet i Tromsø, det arktiske universitetet i Noreg.  
trude.fonneland@uit.no

## Abstract

Through contemporary shamanism, parts of pre-Christian practices and symbols are incorporated into new contexts and interpretive frames. One such symbol is the *sieidi* (Sami sacrificial stone) and heritage site Rikkagallo in Lavangen municipality in Troms. Every year from 2012, shaman Eirik Myrhaug has organized a hike to the *sieidi* to conduct a ritual inspired by the traditions of his Sámi ancestors. It is the encounter between different interpretations, narratives and identities related to a chosen landscape and religious symbol that is the focus of the article. It sheds light on how new religious currents are merged into local traditions and give life and growth to new forms of religion and religious practices.

Keywords:

- *sieidi*
- *shamanism*
- *heritage*
- *ritual practices*

## Innleiing

Kvar august frå 2012 har ei gruppe interesserte starta på ei lengre vandring med målsettjning om å nå fram til Rikkagallo, ein *sieidi*<sup>1</sup> situert i det freda kulturlandskapet Stormyra i Lavangen kommune i Troms. Dette er ein *sieidi* som er kjend i fleire kjel-deskrifter og som mellom anna har vorte brukt som offerstad av samiske slekter som kom med reinsdyra til sommarbeite frå viddene rundt Kiruna. I dag vert offerstaden innlemma i nye religiøse kontekstar, og turen til Rikkagallo inngår som ein årleg programpost på sjamanfestivalen Isogaisa. På heimesida til festivalen kan me lesa om arrangementet:<sup>1</sup>

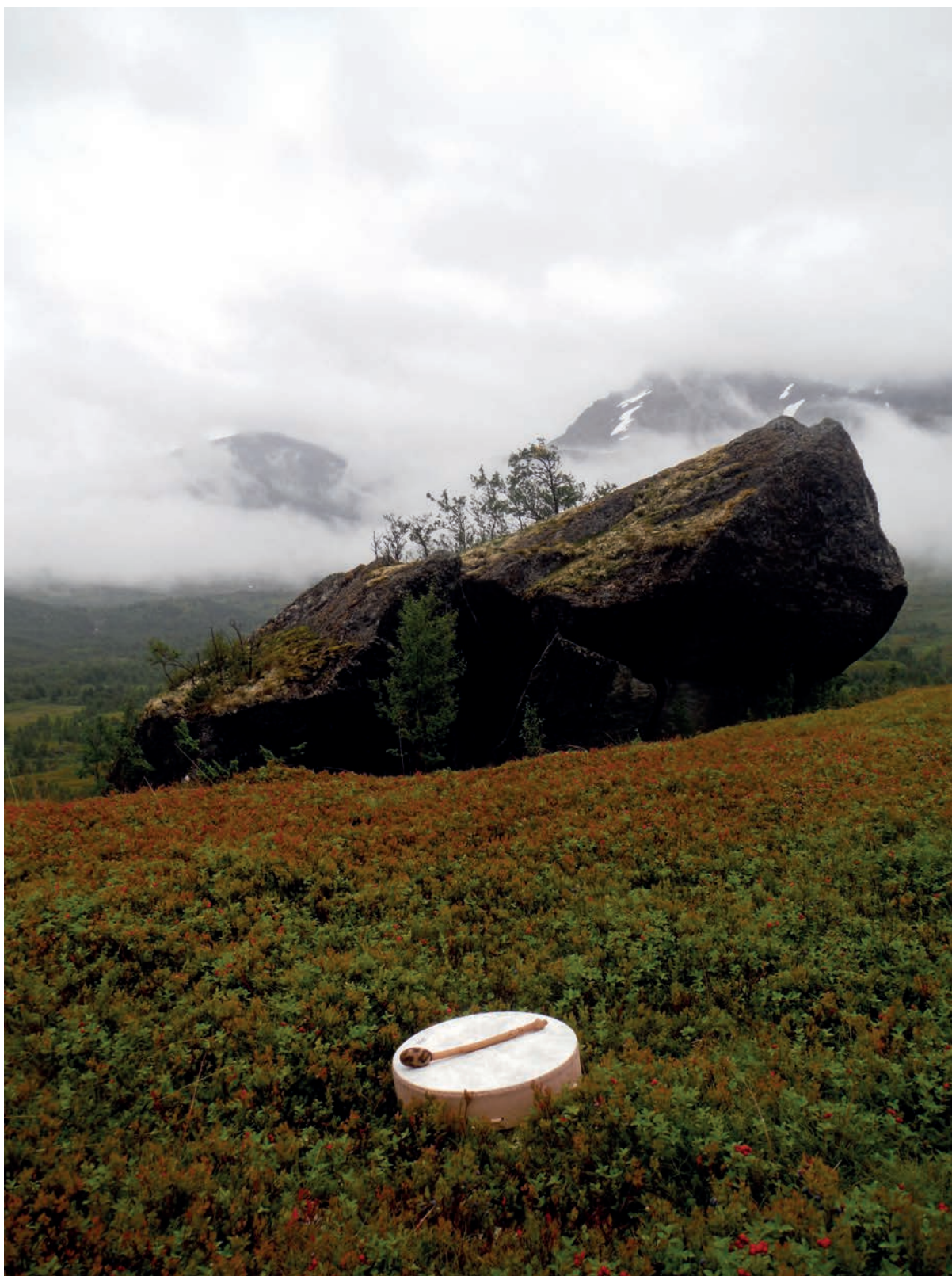
## Sjamanvandring til Rikkagallo

Rikkagallo er en samisk offerstein, som ligger i kanten på Stormyra i Lavangen kommune i Troms. Steinen er brukt som offerstein av min familie (Partapuoli-slekten) når de kom med reinhjorden til sommerbeitene fra de svenske viddene rundt Kiruna. Det er en dyp verdighet og åndelig respekt på dette stedet der den denne hellige steinen ligger under Rivtind (1452 m.o.h), som også er et hellig fjell (Bassevárri). Dette med ofring ved steinen er gammel tradisjon som vi

for offerstad, *sieidi*. På lulesamisk og sørsamisk er nemninga *siejdde* og *sjelegierkie*. Når ordet skal bøyast i bestemt form eller i fleirtal nyttar eg den norske skrivemåten av ordet, *seide*.

1. I artikkelen nyttar eg den nordsamiske nemninga

*Rikkagallo.  
Foto:  
Forfattaren.*



nå gjennom Isogaisfestivalen har tatt opp igjen og der vi gjør en seremoni og ofring ut fra vår nye forståelse av en sjamanistisk virkelighet.<sup>2</sup>

Ved to høve har eg hatt gleden av å ta del i vandringa til Rikkagallo, i 2014 og i 2016. I løpet av vandringane opplevde eg eit landskap der ulike forteljingar møtes og smeltar saman. Historiar om reindrift, samisk religion og praksis vert fletta inn i nyreligiøse forståingar og tolkingsrammer. Deltakinga opna for innblikk i både fortid og notid; i moderne sjamanar sine tolkingar av natur og deira tileigning, bruk og iscenesetting av fortida.

Det er møte mellom ulike tolkingsrammer og forteljingar knytt til eit utvald landskap som er fokuset i denne artikkelen. Gjennom analysar av dagens religiøse uttrykk ved Rikkagallo, kastar eg lys over korleis moderne sjamanisme set spor i landskapet gjennom ei differensiering av stader, der nokre stader vert skapt eller omskapt til heilage stader i ein moderne sjamanistisk kontekst. Analysane av religiøst liv ved Rikkagallo opnar også for innblikk i korleis nyreligiøse straumar vert fletta inn i lokale tradisjonar og gjev liv og vekst til nye former for religion, praksisar og identitetar.

Artikkelen byggjer på deltakande observasjon og intervju med sjaman Eirik Myrhaug og fleire av deltakarane på vandringa til Rikkagallo i august 2014 og 2016.<sup>3</sup> Å studera religiøs praksis og uttrykk inneber å ta tru på alvor. I ei sjamanistisk forståingsverv er det ikkje rom for utanfor-

stande observatørar (sjå også Rountree 2010; Trulsson 2010; Magliocco 2004; Lindquist 1997). I løpet av turen til Rikkagallo deltok eg på lik line med andre utøvarar i alle ritual og prøvde å oppleve ei sjamanistisk verd, utan å tenkje at eg kan sjå eller sansa på den måten den enkelte utøvar gjer. Moderne sjamanisme er ein arena der folk møtes og utvekslar kunnskap og erfaring vel vitende om at opplevingane aldri kan være heilt identiske, men varierer frå individ til individ. Sjølv om mitt blikk ikkje er eit blikk innanfrå, studerar eg sjamanisme utan fordomar og i von om å vera i stand til å oppnå ei sympatisk, men kritisk tilnærming.

### Bakgrunn

Vandringa til Rikkagallo er eit av mange tilbod og religiøse uttrykk innanfor feltet samisk sjamanisme. Sjamanisme har vore ein del av det religiøse landskapet i Noreg frå tidleg 1980-tal (sjå Fonneland 2010) og er med andre ord ein ny konstruert kategori skapt i møtet mellom kulturforskning, turisme og nyreligiøse praksisar. Nemninga sjaman er slik også ein ny potensiell subjektposisjon for individ som av ulike grunnar vel å engasjere seg i dette feltet (sjå de la Cadena 2015). I Noreg har sjamanisme etter kvart kome til å prega religiøse så vel som sekulære samfunnskontekstar. Denne forma for religion set avtrykk i form av personlegdomar, litteratur, kurs, religiøse symbol og gjenstandar og inngår like fullt i underhaldningsinstitusjonar som museum, festivalar, i turistkontekstar, teater, musikk og filmar (Kraft 2009; Christensen 2015; Fonneland 2012).

Turen til og ritualet ved Rikkagallo er ein av dei faste programpostane på sjamanfestivalen Isogaisa som i dag reknast som eit viktig knutepunkt for utøvarar av sjamanisme (sjå Fonneland 2017). I forkant av

2. <http://www.isogaisa.org/tur-til-en-samis-offer-plass.php> vitja 02.08.2016.

3. På vandringa til Isogaisa i 2014 var me ei gruppe av fem forskarar frå Noreg og Finland som deltok. Me gjennomførte i etterkant av vandringa til saman 20 intervju med festivaldeltakarar, der fleire av desse også delte sine refleksjonar kring turen til Rikkagallo (sjå Äikäs, Fonneland, Perttola og Thomas under publisering).

ritualet ved seiden vert det også lagt vekt på at dette er ei markering som skal bidra til å styrka festivalen og skapa dei rette energiær under arrangementet. Isogaisa gjekk av stabelen for fyrste gong i 2010, og vert i dag arrangert ved hotellet Fjellkysten i Lavangen kommune. Til Isogaisa kjem tilreisande sjamanar frå heile verda, nokre som inviterte utstillarar og som del av det offisielle programmet, andre som publikum.<sup>4</sup> Festivalen varar ei veke til endes og programmet rommar alt frå alternativmarknader, til konsertar, seremoniar, samisk språkkurs, foredrag og ulike former for kurs i sjamanisme.

Arrangør av turen til Rikkagallo, sjaman Eirik Myrhaug, har vore ein fast utøvar på festivalen dei siste fem åra. Han driv eit eige sjamanhealingføretak i Oslo og tilbyr eigne utdanningsrekkjer innanfor sjamanisme kalla «Sjamanveien». Eirik, som er av samisk slekt, vaks opp i Gratangen i Sør-Troms i nærleiken av Lavangen, der Isogaisa i dag finn stad. Turen inn til seiden strekkjer seg over eit landskap hans slekt har brukt både som beiteland for reinsdyr, til bærplukking og jakt i generasjonar. Eirik er i dag i 70-åra, og det var fyrst i vaksen alder at han byrja å interessera seg for sjamanisme. I våre samtalar fortel han at han har fått overført lokale, samiske kunnskapar om healing av dyr og menneske frå foreldre og besteforeldre. Han understrekar også at tippoldefaren Jerpe Nillas vart skildra som *noaidi* (spesialist innanfor samisk religion).<sup>5</sup> Sjølv nyttar han også nemninga *noaidi* om den praksisen han driv. Likevel er det fyrst og fremst gjennom kontakt med og inspirasjon frå eit globalt og vaksande nyreligiøst felt at Eirik fekk augo opp for sjamanisme og valde å utvikla sin

eigen «sjamanveg» mellom anna gjennom inspirasjon frå Ailo Gaup, som var ein av dei som fyrst byrja å praktisera sjamanisme i Noreg (Fonneland 2010).

Prosessen Eirik skildrar knytt til å konstruera ein identitet som samisk *noaidi*, forma gjennom inspirasjon frå eit globalt nyreligiøst felt, kan sjåast som eit eksempel på det Greg Johnson og Siv Ellen Kraft med referanse til James Clifford (2013) omtalar som «a dynamick of back»: «how global indigeneity plays back home and is made local once again» (Johnson og Kraft under publisering). Den identiteten Eirik etter kvart tileignar seg som samisk *noaidi* inneber med andre ord ei transformerande og fornyande tilknytning til kultur og til stad der termen *noaidi* får eit utvida, men også omstridt innhald.

Den same dynamikken kjem også til uttrykk i vandringa til Rikkagallo. På Isogaisa-festivalen si heimeside kan me lese at: «Dette med ofring ved steinen er gammel tradisjon som vi nå gjennom Isogaisa-festivalen har tatt opp igjen og der vi gjør en seremoni og ofring ut fra vår nye forståelse av en sjamanistisk virkelighet».<sup>6</sup> Å foreina moderne åndelege praksisar med førkristne tradisjonar framstår som ei målsetting for turen til seiden. Det er globale straumar og tankar om sjamanistisk praksis som gjennom turen til Rikkagallo får feste i eit lokalt landskap og vert blanda med tradisjonar som fins her i frå før. Forteljninga om fortida sine hendingar vert konkretisert gjennom Eirik sine munnlege forteljingar om hans familie sitt liv og virke i området, men også gjennom førestellingar og tankar som går langt utover staden sine grenser. Saman bidreg desse til at landskapet får utvida liv og lyd.

4. Dei tre siste åra har festivalen hatt eit publikum på om lag 500 vitjande.

5. Jerpe Nillas er mellom anna omtala som *noaidi* i boka *Tre stammers møte* 1943[1918] av Carl Schøyen.

6. <http://isogaisa.org/tur-til-en-samis-offerplass.php?formId0e5ec1b80484819c58659a29811a1c9Posted=true, vitja 12.08.2016>.

### Skiftande meningsinnhald

Heilage stader, som seiden Rikkagallo, vert produsert gjennom sosiale grupper sine romlege, materielle og diskursive praksisar og haldningar. Det inneber at desse stadane ikkje eksisterer uavhengig av den stadig skiftande meinings samanhangen menneske til-eignar dei (sjå til dømes Soja 1989; 1996; Lefebvre 1991). Den sosiale produksjonen av stadar er dynamisk, prega av kulturelle og sosiale føresetnader. Som Stein R. Mathisen påpeikar i artikkelen «Narrated Sámi Sieidis: Heritage and Ownership in Ambiguous Border Zones»:

Some of the sieidis have moved from an aboriginal cultic context, to a colonial context where intercultural conflicts have led to destruction or plunder, and then to a contemporary context where an ethnic revival makes claims for repatriation and heritage status (2010:11).

Rikkagallo er eit tydeleg eksempel på det endra meningsinnhaldet ein har tilkjend offerstader. Fleire skriftlege kjelder gjev oss eit innblikk i den praksisen som føregjekk på staden innanfor rammene av samisk religion. Religionshistorikar Louise Bäckman påpeikar at særleg iaugefallande naturformasjonar i det samiske samfunnet gjerne vart oppfatta som kraftstader og skildra som tilhaldsstader for åndelege makter som forfedre og andre guddommar (1975). Kraftstadene var med andre ord særskilde område i naturen der ein tenkte seg at åndene var nærverande, og der ein måtte utføra bestemte ritual for å kunne ferdast og opphalda seg trygt. Gjennom offerhandlingar kunne menneske også oppretta kontakt med åndene. Av kjeldene kan ein lesa at nokre av dei heilage stadene vart nytta av ei større gruppa menneske, medan andre knytte seg til særskilde familiar (Rydving 2003:14, sjå også Mebius 2000:138). Ei av

kjeldene som fortel om offerpraksis ved Rikkagallo er boka *Tre stammers møte* 1943 [1918] av Carl Schøyen. På turen til seiden hentar Eirik fram forteljingar som er omtala i boka og gjev landskapet liv gjennom skildringar av møter mellom *noaidar* som hadde sitt daglege virke i området. Utdraget som omtalar offersteinen er også nedskrive på skiltet som Lavangen Fjellvandrarlag har fått sett opp på staden. Her kan me lesa:

*Lavangen Fjellvandrarlag sitt skilt i forkant av Rikkagallo. Foto: Forfattaren.*



Den fortrollede stein, Rikkagallo – den ligger tung og hvilende og helt åpen i sitt skar tett nord om Harvescok'ka [...] nettopp i skarene hvor folk og rein og hunder hadde deres vei, der ofret flyttlappene til store steiner, dypt plantet i jorden, steiner som aldri ble tildannet av huggjernet, men var ru og urørte fra Guds hånd. [...] disse stenket de med reinblod. Og til disse bragtes dyrs horn og andre gaver, mens de bønnfalt guden i steinen om hell og trivsel og god lykke på sommerveiene (Schøyen 1943 [1918]: 20–21).

Schøyen sine skildringar av offerpraksis ved Rikkagallo er med på å stadfesta at steinen inngår i fortida sin heilage geografi. Med den gradvise kristninga av samane endra litt etter litt menneske sitt forhold til steinen seg. Dette er likevel ein lang prosess som har gått over fleire hundre år. Misjonæranne sitt inntog i lokalsamfunnet bidrog til at nye religiøse tankar og idéstraumar sette sitt preg på landskap og i menneske. Samtidig lærte mange seg å leva i og mellom to religiøse sfærar og utvikla strategiar for å kunne oppretthalda deler av samisk førkristen religiøs praksis (sjå Hansen 2000:309–312). Denne doble religiøse identiteten kjem mellom anna til uttrykk på fleire trommeskinn der element frå kristen religionsutøving er nedfelt på skinnen på lik line med samiske religiøse symbol. Historikar Ivar Hansen påpeikar at det i dette området så seint som i 1500 var samar som ytra sterk motstand mot den nye religionen. Hansen løftar fram eit sitat av erkebiskopen i Nidaros som skal ha uttalt at «i omlandet til Trondenes-kirken fantes samer som var fulle av magiske kunster og i stort monn påfører de kristne skade og forfølgelse» (ibid.:309). Den doble religiøse praksisen hadde truleg livskraft fram til i overgangen frå 1600- til 1700-talet. På dette tidspunktet vart ein ny

misjonsoffensiv lansert og kraftige verkemiddel tekne i bruk å få bukt med den gamle trua (ibid.:312). At endringar i det religiøse landskapet har fått feste i Lavangen og påverkar menneske sitt forhold til seidane vert stadfesta i skildringar av tabuoverskridingar ved fjellet Harvescok'ka (Bukkeberget) som ligg i nær tilknytning til offersteinen Rikkagallo:

Harvescok'ka (Bukkeberget el. Bassevarre = Det hellige berget) (Qvigstad 1926:352; Manker 1957:131): Dette var et hellig fjell som man ofret til. Det var forbundet med livsfare å bestige fjellet i kvinneklær eller å bringe kvinneklær dit. Enslige kvinner fikk ikke bevege seg over tregrensen på et hellig fjell. Når kveg eller reinsdyr skulle drives ned fra høyden, måtte mennene gjøre det, eller kvinnene iførte seg mansdrakt. Da det i siste del av 1800-tallet oppsto en religiøs vekkelse, opphørte overtroen, og kvinner skjendet fjellet ved til og med å gjøre sitt fornødne på det. Det stakkars fjellet er blitt kraftløst, sa en gammel kvinne (Myrvoll 2008:26).<sup>7</sup>

Skjendinga av fjellet gjev oss eit innblikk i dei endringane dei nye misjonsstrategiane forårsaka. Dei yngre generasjonane har tileigna seg nye verdiar og førestellingar som medfører eit endra forhold til naturen og kreftene i naturen. Samtidig påpeikar fleire lokale deltakarar på turen, som eg samtala med under vandringa til Rikkagallo, at eit medvit om steinen si kraft levde vidare i lokalsamfunnet og at dei som brukte området gjerne vende seg til steinen for å be om kraft og styrke, men at ofring ikkje lenger var ein del av praksisen tilknytt seiden.

7. Myrvoll viser til ein gjennomgang av 492 heilagstader og moglege heilagstader som er tatt med i Ingegerd Holand sitt upubliserte kompendium *Samiske helligsteder*, Riksantikvaren 2006.

### Rikkagallo som kulturminne

Kva som vert utpeika til å representera eit land sine kulturminne, og sett på som å inneha ein verdi for samtida og ettertida, kan spegla seg i våre lovar og paragrafar (NOU 1983:43). Den fyrste norske kulturminnelova, *Lov om fredning og bevaring av fortidsminner*, kom i 1905. Lova freda alle faste kulturminne eldre enn reformasjonen og gav musea eit lovpålagt ansvar for innsamling og bevaring av arkeologisk kjeldematerial. Når det gjaldt samiske kulturminne, var det fyrst i 1951 med innføring av *Fornminnelova* at det vert gjeve heimel for fredning av nokre få, utvalde minnesmerke, deriblant samiske offerplassar (sjå Storm 1981:16–17).

Trass i at offerpraksisen endra seg og i dei fleste tilfelle opphøyrd, har medvitet om seidane si rolle i ein samisk førkristen kontekst ført til at dei har vorte tileigna symbolsk tyding og gjort meiningsfulle ut over deira opphavlege samanheng. Gjennom *Fornminnelova* får Rikkagallo og andre offerplassar status som stader lada av sterke symbol som ikkje berre tek oss med attende i tid og presenterer forteljingar om fortida. Dei formidlar også kunnskap om kva type verdiar som vert opplevd som viktige i notida (sjå Kirshenblatt-Gimblett 1998; Eriksen 1999).

Eit vendepunkt for samisk kulturvern kom i 1978, då ei ny lov om kulturminne vart innført. Samiske kulturminne vert her omfatta av eit mykje sterkare vern enn tidlegare. Det vert påpeika i § 4 at samiske kulturminne som er eldre enn 100 år, har vernestatus som automatisk freda (Storm 1981). Det har likevel vore diskusjonar om i kva grad informasjonen om offerplassane skal offentleggjerast og kartfestast. Historikar Sverre Fjellheim er ein av dei som har argumentert for at ei kartfesting og offentleggjering kan medføre at stadene vert utsette for hærverk eller vert øydelagde, på

grunn av den tvitydige statusen desse kulturminna har (sjå Fjellheim 1989; 1987). Som ein konsekvens av slike situasjonar og debattar er svært mange av dei heilage stadene, som er registrert i den nasjonale kulturminnedatabasen *Askeladden*, merka «unndratt offentligheten». I dag ser ein at det fleire stader føregår ei haldningsendring til slike kulturminne, og revitaliseringsprosessar medfører at tidlegare tabuiserte symbol får ny verdi.<sup>8</sup> Som ein fylgje av endringane vert det påpeika i NIKU-rapporten *Samiske helligsteder: Tradisjon – registrering – forvaltning* (Myrvoll 2008) at ei klausulering kan vera eit hinder for at stadene får etablere seg som erindringsstader og som meiningsberande element i landskapet i samtida (ibid.:45).

Statusen Rikkagallo som freda kulturminne, kjem likevel i konflikt med den måten Eirik ynskjer å nytta staden på som ein stad for offerpraksis i samtida. Ifylgje kulturminnelova § 3 er det ikkje tillate å endra eit automatisk freda kulturminne. I intervjuet med deltakarane til Rikkagallo i 2014 og 2016 viste det seg at dei fleste utøvarane legg att tradisjonelle offergåver som myntar, tobakk og steinar, men også nyare gjenstandar som brev, bilete, og andre personlege uttrykk vert ofra til seiden (sjå Äikäs, Fonneland, Perttola og Thomas 2017 under publisering). Offergåvene, som brukarar av offerplassane i samtida legg att, inneber i yttarste konsekvens ei endring av det aktuelle kulturminnet, og forbodet om endring skapar utfordringar for notidas praksis. Når skiltet ved seiden fortel om hendingar som har funne stad i ei fjern fortid som er med på å gje steinen status som ein del av vår kulturarv, har Rikkagallo

8. Elin Rose Myrvoll understrekar at dette særleg gjeld for område som har vore utsette for eit sterk fornorskingspress, mellom anna sjøsamiske og markasamiske bygder i dei lulesamiske, pitesamiske og sørsamiske områda (2008:24).

i ein sjamanistisk kontekst fyrst og fremst verdi i kraft av å vera ein religiøs aktør som verkar inn i meiningsskapande prosessar for menneske i samtida. Folklorist Torunn Selberg skildrar desse interessekonfliktane i artikkelen «Shamanism a Spiritual Heritage»: «Whereas within the larger society the past is being cultivated, within shamanistic circles it is being worshipped and has taken on sacred and mythological dimensions» (2015:100). Eirik og deltakarane i rituala ved Rikkagallo ynskjer ikkje at staden skal vera redusert til eit kulturminne, men at dette utvalde minnet aktivt skal kunna ta del i skaping av religiøs mening i notid.

### Rikkagallo og religiøse praksisar i samtida

Når utøvarar av sjamanisme oppsøker gamle samiske heilage stader er dei reisande på religiøs vandring i landskapet og i historia. Dei kryssar grensene mellom fortid og notid og mellom kultur og natur. Vandringa til den heilage staden er også ei reise som strekkjer seg over eit ytre så vel som eit indre plan og skal bidra til ein indre religiøs innsikt. I informasjonsskrivet for turen kan me lesa:

Eirik vil lede en seremoni, etter gammel samisk tradisjon. Han vil også fortelle litt om offerplassens betydning både for dagens mennesker og våre forfedre. Men selve turen til steinen er også viktig. Du vil gjennomgå en del prosesser på veien, og i det du beveger deg inn i offerplassens sfære vil du straks merke forandringen. Men du vil komme styrket tilbake. Eirik vil være veiviser, både vise veien til steinen og veien i sjela di.<sup>9</sup>

9. <http://www.isogaisa.org/tur-til-en-samis-offer-plass.php>, vitja 29.08.2016.

Eirik, som har rolla som vegvisar i det fysiske landskapet så vel som i deltakarane sitt indre landskap, oppmodar alle til å vera opne for staden og for staden sin åndelege essens. Vidare påpeikar han at turen fram til Rikkagallo er ei meditasjonsreise der fokuset på vandringa skal vera dei tankar, sinnstemningar og mønster ein ynskjer å leggja bak seg og koma vekk frå. Slik vert landskapet artikulert som eit mytisk landskap med evne til å verka inn på menneske i fortid og notid. Parallellar kan her trekkjast til religionsvitar Madeline Duntley sine skildringar av nyreligiøse utøvarar sin bruk av pilegrimsmålet Mount Shasta i California. Duntley skriv: «To spiritual tourists this mountain offers its most renewable resource, a 'universal supply' of wisdom that is oriented toward the future, but anchored to the past» (2015: 144). I samtalen med Eirik vert Rikkagallo skildra nettopp som eit koplingspunkt der energi har opparbeida seg gjennom menneske sin bruk av staden. Her møtes menneske i samtida på ein stad av religiøs tyding over generasjonar og energien i dette møtet vert omtala som eit potensial for personleg vekst og utvikling.

Trude: Men på kva måte tenkjer ein seg at denne plassen kan gje kraft eller energi i dag?

Eirik: Det gjør jo det vet du, for der ligger det jo en tradisjon gjennom historia. Og det er jo slik at jo mer den brukes så settes det spor, det er jo en gammel offerplass kor det har blitt ofra, og kraften er der. Og det er flere som har hørt, skal vi si, overnaturlige fenomen ved den steinen.

Trude: Ja, kan du fortelja?

Eirik: Ja de har hørt stemma, og de har



merka at det er ei spesiell kraft der. Altså æ personlig har ikkje merka nåkka som kan kalles overnaturlig der, men det er en veldig kraft der, og æ merke det på energien.

Trude: Men er det same måten ein bruke plassen på i dag som han blei brukt før, eller er det ei endring i bruken av den hellige plassen?

Eirik: Ja, den ofringa som man gjorde før da, man kunne ofre dyreblod og sånne ting. Den tradisjonen er jo borte da. Men for så vidt, vi legge jo igjen ting der. Æ har både brukt mynta og bein, men nå er det jo ikkje så mange som driv rein-drift i vårres område da, så det blir jo ikkje så naturlig. Men vi bruke steina, hvis man finn noen fine steina og samle i naturen, og så kan man be om at et ønske skal skje via den steinen. Og der er ei stor kløft som vi bruke å kaste inn de her steinan i, slik at aldri noe menneske kan komme i nærheten av de. Og det er jo slik man gjerne bruke disse plassen, at de tingan som man ofre skal være urørt.

Trude: Men tenke ein seg då at det er forfedreåndene som operere i dette landskapet?

Eirik: Ja, det er jo det. Det er jo den kraften de har da.<sup>10</sup>

10. Eg har vald å transkribera intervjuet nært opp til informanten sitt eige talemål. Gjennom transkripsjonen tapar dialogen i stor grad sin kontekst, og vert ein «dekontekstualisert» samtale (Kvale 1997). Min intensjon har vore å forsøkja å rekontekstualisera dei munnlege utsegna ved å skapa eit rom for det munnlege i den skrivne teksten. Dette gjev seg i analysen mellom anna utslag i bruken av lange informantsitat. Eg har også sett det som eit poeng at eg som intervjuar er synleg i teksten, for på ein betre måte å kunna visa heile konteksten bak det informanten fortel. Siktemålet er at sitata kan bidra til å skapa ei forståing av informanten

Ved å vidareføra bruken av Rikkagallo skriv Eirik seg inn i ei fortid og historie der dei samiske forfedreåndene er sentrale aktørar. Sjølv om bruken av Rikkagallo er vidareført i ei moderne tid, fortel Eirik i våre intervju-samtalar og i ritualet ved seiden at dette er forfedrane sin stad. Forfedrane bidreg som før til å gje den enkelte utøvar kraft, og dei er samtidig aktørar som kan medverka på framtida. Som Selberg understrekar er denne måten å bruka fortida som ein ressurs på «med på å skape klangbunn for og gi autoritet til moderne spirituelle ideer og praksiser. Fortidsinteressen som viser seg i en nyreligiøs diskurs, handler på ulike måter

*Eirik Myrhaug ved Rikkagallo. Foto: Forfattaren.*



som individ og den konteksten ho eller han er situert i.

om fortidens overlegne visdom og spiritualitet» (2011:131). Gjennom vandringa til Rikkagallo tradisjoniserar Eirik sine aktivitetar og idear og bidreg slik til ei legitimering av eiga verksemd.

Ritualet ved Rikkagallo startar med at gruppa samlast i ein sirkel. Eirik går rundt og reinsar kvar deltakar ved å vifta røyk frå salvie over den enkelte med ei ørnefjør. Deretter påkallar han kreftene frå alle retningar; slangen frå sør, det kvite reinsdyret frå nord, isbjørnen frå aust, ørna frå vest, moder jord og kreftene i menneska si verd. Denne påkallinga er eit fast innslag som innleiar mange av seremoniane og rituala på sjamanfestivalen Isogaisa og som kan sjåast som ein del av eit fast repertoar av sjamanistiske ritual. Etter at kreftene er påkalla går ein og ein deltakar bort til steinen og føretekk sitt personlege offer ved å kasta ei gåve inn i ei stor sprekke i seiden. Deretter fylgjer ein og ein stien rundt steinen og set seg i lyngen i overkant av Rikkagallo. Erik trommar under heile seansen og er den siste i gruppa til å gå fram til steinen og utføra sitt offer. Ritualet vert avslutta ved at ein og ein deltakar formidlar sine tankar om ritualet og opplevingane under turen.

Det religiøse og magiske vert gjennom reisa til Rikkagallo omgjort til kroppslige erfaringar, til noko personleg og konkretisert. Deltakarane medverkar sjølv i magien ved å ta del i ritualet på staden. I ein sfære av lyd, lukter, rørsler og berøring oppstår eit nærvær av magi og mystikk som lokkar fortida fram frå gløyma og utløyser ei kjensle av kraft. Den materielle staden, Rikkagallo, gjer det magiske handgripeleg og synleggjer at magien finst på ein særskild stad, i eit særskild landskap. Det magiske er her noko den einskilde utøvar kan oppleve ved å gripa om steinen, forma eit ynskje for framtida, kasta det ned i kløfta som eit offer der det vert blanda med dei ofra som førre generasjonar har etterlete seg. Den rituelle hand-

linga attskapar såleis fortida, og fortid er ein katalysator i skapinga av personlege religiøse opplevingar i notid.

Men offerseremonien inneheld også gjenstandar og symbol som går langt utover Stormyra sine grenser. Dei symbolske verdiane og ideala som kjem til uttrykk her, som salvie, moder jord og ein fauna av kraftdyr, er verdiar med røter i globale sjamanistiske straumar (sjå Beyer 1998; Stuckrad 2005). Gjennom offerseremonien vert Rikkagallo med andre ord innlemma i nye kontekstar og forteljingar som opnar han for nye brukarar og praksisar. Likeins tilskriv dei ulike menneska som deltek i ritual ved Rikkagallo, staden og seiden nye meiningar ut frå deira eigen bakgrunn, kjønn, erfaringar og trusliv. Deltakarane i ritualet ved Rikkagallo er ikkje passive mottakarar av kraft og energi frå seiden. Dei inngår i ein gjensidig meiningsskapingssprosess (sjå Timothy og Conover 2006:144). Slike vandringar til gamle seidar inneber såleis ikkje å reprodusera ritual som har vore praktisert tidligare. Som Catherine Bell understrekar: «What is seized upon as tradition is usually a rather new synthesis of custom and tradition [...] This type of 'return' to tradition, therefore, is clearly a force that opens the tradition to many changes» (1997:256). Dette poenget vert også løfta fram i programmet for Isogaisafestivalen. Eirik skriv: «Dette med ofring ved steinen er gammel tradisjon som vi nå gjennom Isogaisfestivalen har tatt opp igjen og der vi gjer en seremoni og ofring ut fra vår nye forståelse av en sjamanistisk virkelighet».<sup>11</sup> Eirik kommuniserer eit medvit om at store deler av dei gamle religiøse tradisjonane er gått tapt og at dagens ofringar ved Rikkagallo representerer ein kombinasjon av gamle og nye element, av lokale og globale

<sup>11</sup> <http://isogaisa.org/tur-til-en-samis-offerplass.php>, vitja 08.08.2016.

innflytingar som også innverkar på og transformerer det religiøse landskapet. Slik opnar vandringa til Rikkagallo staden for nye og mangetydige, men også for omstridde, fortolkingar og forteljingar.

«Folket i Lavangen må vernes mot sjamanismens tanker og innflytelse»<sup>12</sup>

At dei samiske heilage stadane vert inkorporert i religiøse kontekstar i samtida har skapt reaksjonar, i hovudsak i lokale og kristne kontekstar. Under Isogaisa i 2014 uttrykte prest i Lavangen, Jon Syver Norbye, sterk uro over den avgudsdyrkinga han meiner kjem til uttrykk under festivalen og trekkjer særleg fram praksisen med ofringar i naturen som problematisk. Til nettsida *For bibel og bekjennelse* påpeikar han:

Å påkalle slike åndsmakter står i grunnleggende strid med Bibelens første bud og må betegnes som avgudsdyrkelse. Lavangen hører til forvaltningsområdet for samisk språk og kultur. Som prest her er jeg opptatt av at det samiske folket må vernes mot sjamanismens tanker og innflytelse. Men også personer, som ikke har en samisk identitet, står i fare her for å bli tiltrukket av krefter og opplevelser som bringer dem under innflytelse av onde makter.<sup>13</sup>

Debatten om samisk sjamanisme og avgudsdyrking blussa opp att i 2016. I media fekk saka brei merksemd og vart presentert i både regional- og nasjonalaviser. Under overskrifter som «Kirken i klinsj om sjamanfestival» (*Vårt Land* 25.08.2016) og «Sogneprest mener samer treng vern mot innholdet i

bygdefestival» (*Nordlys* 23.08.16; *Fremover* 25.08.2016) vart motstridande syn på og haldningar til sjamanfestivalen drøfta. Me får her innblikk i ein strid mellom konkurrerande verdssyn, trusliv, syn på natur, på forholdet mellom natur og menneske og på gode og vonde makter. Også fleire sosiale media romma diskusjonar knytt til medieoppslaga. Ei stor overvekt av innlegga uttalar seg likevel klart til fordel for festivalen. Soknepresten sine framstøyt mot samisk sjamanisme vart presentert som eit kulturelt overgrep, som kolonialisme og overformynderi. Fleire trekkjer parallellar til kyrkja sine haldingar og overgrep mot det samiske folket under misjonsprosessane og under fornorskinga. Festivalleiar Ronald Kvernmo legg mellom anna vekt på at «kirken har fordømt samisk naturforståelse i 500 år» (*Fremover* 25.09.2016).

Samisk religion med symbol som tromma, hornhammaren, joik og *sieidi*, er religiøse uttrykk som har stått på tabulista under heile den politiske revitaliseringa og er framleis omstridde i enkelte miljø. Likevel viser mediedebattane knytt til kritikken av festivalen at det har skjedd ei gradvis haldningsendring til samisk religion. Samiske religiøse symbol og tradisjonar fungerer som inspirasjonskjelde for nye religiøse praksisar i vår samtid og framstår, i lys av festivalen, som verdiar i religiøse meningsproduksjonar. I denne konteksten er ikkje Rikkagallo berre kulturminne, men ein religiøs, sosial og politisk ressurs for å legitimera personlege, sosiale og politiske forhold i samtida (sjå Olsen 2003). Ritualet ved seiden og sjølv festivalen Isogaisa er viktige arenaer der deltakarar kan uttrykke sine idear, verdiar, minner, tradisjonar og ambisjonar. Deira rolle i samtida strekkjer seg utover ein rein underhaldningsfunksjon, og Isogaisa og Rikkagallo kan seiast å fungere som kontaktsonar der menneske forhandlar og reflekterer over eigen identitet. Dei ulike

12. <http://www.salangen-nyheter.com/boer-vernemot-isogaisa.5899558-28288.html>, vitja 31.08.2016.

13. <http://www.fbb.nu/artikkel/sjamanisme-og-kristen-trol/>, vitja 27.09.2016.

kulturelle elementa som kjem til uttrykk under festivalen er på ei og same tid varer, åndelege ritual og politiske prosjekt. Desse er ikkje nødvendigvis gjensidig utelukkande, dei er heller ikkje utan sporadiske motsetnader og spenningar (Phipps 2009:32–33). Som Peter Phipps, ser eg kulturfestivalar som stadar for politisk handling som det er viktig å sjå nærare på «as significant, playful and urgent acts of cultural politics» (2010:237).

### Avslutting

Vandringa til Rikkagallo opnar for eit sjeldan innsyn i religiøse innovasjonsprosessar i samtida. Det speglar grunnlaget for korleis nye religiøse tradisjonar vert produsert og får feste og seier noko om tradisjonar sin natur i seinmoderne samfunn. Dette er ei vandring der eit mangfald av bilete og førestellingar møtast, smeltar saman og skapar grobotn for nye forteljingar og uttrykk som seier noko om kontinuitet og nyskaping, om tradisjonar sitt liv og rørsle. Skildringar av offerstaden som ein stad der «flyttlappene [...] bønnfalt guden i steinen om hell og trivsel og god lykke på sommergeiene» (Schøyen 1943 [1918]:20–21) vert fletta saman med førestellingar om kraftdyr, moder jord, røyken frå salvie og det deltakarane sjølv bringer med seg inn i den religiøse praksisen ved Rikkagallo.

Som Stein R. Mathisen påpeikar «Setting the stones in motion have changed their (de)localized meanings, and changing contextualizations have continued to generate new interpretations» (2010:11). Religiøse aktørar som brukar Rikkagallo i dag, tek ikkje berre til seg av fortida sine symbolske verdiar, men bidreg aktivt til utforminga av staden og den religiøse forståinga av landskapet. Gjennom vandringa til Rikkagallo kjem nye sjamanistiske religiøse straumar inn i lokalsamfunnet der desse

straumane vert blanda med tankar og førestellingar som finst her frå før. Dei globale straumane møter lokale tradisjonar og i dette møtet oppstår noko nytt. Gjennom festivalen Isogaisa og den årlege vandringa til Rikkagallo vert ein *sieidi* vekt til live att, men innanfor nye og utvida rammer og innlemma i ein global kontekst.

### Litteratur

- Äikäs, Tiina, Trude Fonneland, Wesa Perttola og Suzie Thomas, under publisering. *Traces of Our Ancient Religion: Meaning-Making and Shamanism at Sami Offering Sites and the Isogaisa Festival, Northern Norway*. I Jutta Leskovar (red.). *Archaeological Sites as Space for Modern Spiritual Practice*.
- Bäckman, Louise 1975. *Sájva: föreställningar om hjälp och skyddsväsen i heliga fjäll bland samerna*. Stockholm, Almqvist & Wiksell.
- Bell, Catherine 1997. *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York and Oxford, Oxford University Press.
- Beyer, Peter 1998. Globalisation and the Religion of Nature. I Pearson J. og G. Samuel (red.). *Nature Religion Today. Paganism in the Modern World*. Edinburgh, Edinburgh University Press, s. 11–21.
- Cadena, de la Marirosa, 2015. *Earth Beings: Ecologies of Practice Across Andean Worlds*. Durham, Duke University Press.
- Christensen Cato. 2015. Sami Shamanism and Indigenous Film: The Case of Pathinder. I Kraft Siv Ellen, Trude Fonneland og James Lewis (red.). *Nordic Neoshamanisms*. New York, Palgrave Macmillan, s. 175–190.
- Clifford, James 2013. *Returns. Becoming Indigenous in the Twenty-First Century*. London, Harvard University Press.
- Duntley, Madeline 2015. *Spiritual Tourism*

- and Frontier Esotericism at Mount Shasta, California. *International Journal for the Study of New Religions*, vol. 5, nr. 2, s. 123–150.
- Eriksen, Anne 1999. *Historie, Minne og Myte*. Oslo, Pax forlag.
- Fjellheim, Sverre 1989. Sørsamisk kulturminnevernarbeid. *Samisk kulturminnevernforskning. Rapport frå seminar i Guovdageaidnu/Kautokeino 22.–24. november 1989*. Oslo, Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, s. 39–49.
- Fjellheim, Sverre 1987. Sørsamiske kulturminneregistrering, Prosjekt ved Saemien Sitje, Snåsa. *Sørsamiske kulturminner: Færen, Sørsamisk kulturminneregistrering, Rapport nr. 1*. Snåsa, Samien Sitje, s. 5–10.
- Fonneland, Trude 2017. The Shamanic Festival Isogaisa: Religious Meaning-Making in the Present. I Greg Johnson og Siv Ellen Kraft (red.). *The Brill Handbook of Indigenous Religion(s): Pathways—Being, Becoming, Back*. Leiden, Brill. (under publisering).
- Fonneland, Trude 2012. Spiritual Entrepreneurship in a Northern Landscape, Tourism, Spirituality and Politics. *Temenos. Nordic Journal of Comparative Religion*, vol. 48, nr. 2, s. 155–178.
- Fonneland, Trude 2010. *Samisk nysjamanisme: i dialog med (for)tid og stad*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen.
- Hansen, Lars Ivar 2000. *Astaford Bygdebok historie I*. Tennevoll og Lavangen kommune.
- Johnson, Greg og Siv Ellen Kraft 2017. Introduction. I Greg Johnson og Siv Ellen Kraft (red.). *The Brill Handbook of Indigenous Religion(s): Pathways—Being, Becoming, Back*. Leiden, Brill. (under publisering).
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 1998. *Destination Culture. Tourism, Museums, and Heritage*. Berkeley, CA, University of California Press.
- Kraft Siv Ellen 2009. Sámi Indigenous Spirituality. Religion and Nation Building in Norwegian Sápmi. *Temenos. Nordic Journal of Comparative Religion*, vol. 45, nr. 2, s. 179–206.
- Kvale, Steinar 1997. *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København, Hans Reitzel forlag.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Oxford, Blackwell. (Fyrsteutgåve 1974).
- Lindquist, Galina 1997. *Shamanic Performances on the Urban Scene: Neo-Shamanism in Contemporary Sweden*. Doktorgradsavhandling. *Studies in Social Anthropology*, nr. 39. Gotab, Stockholm.
- Magliocco, Sabina 2004. *Witching Culture: Folklore and Neo-Paganism in America*. University of Pennsylvania Press.
- Manker, Ernst 1957. Lapparnas heliga ställen. Kultplatser och offerkult i belysning av Nordiska Museets og Landsantikvariernas fältundersökningar. *Acta Lapponica XIII*. Nordiska Museet.
- Mathisen, Stein R. 2010. Narrated Sámi Sieidis. Heritage and Ownership in Ambiguous Border Zones. I *Ethnologia Europaea. Journal of European Ethnology*, vol. 39, nr. 2, s. 11–25.
- Mebius, Hans 2000. Historien om den samiska nåjden. I Larsson, Thomas P. (red.). *Schamaner. Essäer om religiösa mästartare*. Nora, Nya Doxa s. 41–75.
- Myrvoll, Elin Rose Samiske helligsteder. Tradisjon – registrering – forvaltning. *NIKU Rapport 24*. tilgjengeleg online på [www.niku.no](http://www.niku.no)
- Norbye, Jon Syver 2014. Sjamanisme og kristen tro. *For bibel og bekjennelse*, tilgjengeleg online på <http://www.fbb.nu/artikkel/sjamanisme-og-kristen-tro/>.
- NOU 1983:43. *Kulturminner og vassdrag*

- vern. Oslo, Bergen, Tromsø, Universitetsforlaget.
- Olsen, Daniel H. 2003. Heritage, Tourism and the Commodification of Religion. I *Tourism Recreation Research*, vol. 28, nr. 3, s. 99–104.
- Phipps, Peter. 2010. Performances of Power: Indigenous Cultural Festivals as Globally Engaged Cultural Strategy I *Alternatives*, vol. 35, s. 217–240.
- Phipps, Peter 2009. Globalization, Indigeneity and Performing Culture. I *Local-Global: Identity, Security, Community*, vol. 6, s. 28–48.
- Qvigstad, Just, 1926. *Lappische Opfersteine und heilige Berge in Norwegen*. Etnografiske Museums Skrifter Bind 1 Hefte 5. Oslo, A.W. Brøgger.
- Rountree, Kathryn 2010. *Crafting Contemporary Pagan Identities in a Catholic Society*. London, Ashgate.
- Rydving, Håkan 2003. Innledning. I Sveen, Arvid (red.). *Mytisk landskap. Ved dansende skog og susende fjell*. Stamsund, Orkana Forlag, s. 9–23.
- Schøyen, Carl 1943. *Tre stammers møte*. Oslo, Gyldendal. (Fyrsteutgåve 1918).
- Selberg, Torunn 2015. Shamanism – A Spiritual Heritage? I Kraft, Siv Ellen, Trude Fonnland og James Lewis (red.). *Nordic NeoShamanisms*. New York, Palgrave MacMillan, s. 89–102.
- Selberg, Torunn 2011. Pilegrimsveien som kulturarv: Den norske pilegrimsrenessansen. *Din, tidsskrift for religion og kultur*, s. 120–31.
- Soja, Edward 1996. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Oxford, Blackwell.
- Soja, Edward 1989. Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory. London, Verso.
- Storm, Dikka 1981. Samisk kulturminnevern. I *Ottar Populærvitenskapleg tidsskrift frå Tromsø Museum*, nr 13. Tromsø, Universitetet i Tromsø, s. 16–21.
- Timothy, Dallen J. og Paul J. Conover 2006. Nature Religion, Self-Spirituality and New Age Tourism. I Dallen J. Timothy og Daniel H. Olsen (red.). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. New York, Routledge s. 139–155.
- Trulsson, Åsa 2010. *Cultivating the Sacred. Ritual Creativity and Practice among Women in Contemporary Europe*, doktorgradsavhandling, Lunds universitet.
- Von Stuckrad, Kocku 2005. *Western Esotericism. A brief History of Secret Knowledge*. London, Equinox Publishers.

#### Aviser

- Nordlys* 23.08.2016. Sogneprest mener samer treng vern mot innholdet i bygdefestival. *Fremover* 25.08.2016. Sogneprest mener samer treng vern mot innholdet i bygdefestival.
- Vårt Land* 25.08.2016. Kirken i klinsj om sjamanfestival.